

Vztahy mezi Československem a Rakouskem po roce 1945 zásadním způsobem ovlivňovala studená válka. Značný potenciál bilaterální relace daný společnou historickou zkušeností, geografickou a kulturní blízkostí výrazně utlumilo vzájemné soupeření supervelmocí. O odlišném postavení obou států v mezinárodních vztazích nebylo pochyb. Zatímco Československo náleželo do sovětské sféry vlivu, Rakousko vystupovalo v pozici formálně neutrálního státu s jasnou západní orientací. Cílem předložené studie je analýza příprav a průběhu návštěvy rakouského ministra zahraničí Ericha Bielky v Československu v dubnu 1975. Tato událost vyvolala dosud jen minimální pozornost badatelů.² Studie bude proto vycházet z nevydaných pramenů uložených v Archivu Ministerstva zahraničních věcí a v Národním archivu v Praze a z materiálů deponovaných v Rakouském Státním archivu / Archivu republiky ve Vídni.

V průběhu sedmdesátých let 20. století umožnilo zmírnění napětí mezi Sovětským svazem a Západem, známé pod označením *détenté*, dosáhnout zásadního průlomu v československo-rakouských vztazích. Moskva totiž „doporučila“ svým satelitům, aby odstranily většinu třecích ploch se západními státy a sousedy. Ve srovnání s předchůdci pragmatičtější uvažující šéf rezortu československé diplomacie Bohuslav Chňoupek chtěl prohloubit především spolupráci v hospodářské oblasti, neboť Rakousko patřilo mezi nejvýznamnější československé obchodní partnery.³ Československá snaha o dorozumění našla v Rakousku pozitivní odezvu, zvláště po vytvoření jednobarevné vlády pod vedením Bruna Kreiského. Charismatický sociální demokrat vycházel z předchozích zkušeností z pozice ministra zahraničí. Dialog mezi Východem a Západem považoval za možný i žádoucí a Rakousku přitom přisuzoval nezastupitelnou roli pomyslného mostu. Kancléř tak pokračoval a v konečném důsledku prohloubil „východní politiku“ započatou předchozím lidoveckým kabinetem.⁴ Funkci ministra zahraničí obsazoval záměrně loajálními, schopnými, zato však nepřilíživými a ambiciózními osobnostmi. Rezort diplomacie proto během Kreiského éry plnil fakticky roli výkonného orgánu spolkového kancléřství. V praxi ministr zahraničí fungoval spíše jako prodloužená ruka předsedy vlády, který jen zřídka přenechal svému podřízenému iniciativu v mezinárodní politice.⁵

² DEJMEK, Jindřich. Hledání soužití ve střední Evropě: mezistátní vztahy Československa a Rakouska. In DEJMEK, Jindřich. Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 – 1992). Vybrané kapitoly z československé zahraniční politiky. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2002, s. 190.

³ DEJMEK, Jindřich. Zahraniční politika Československa: obrysy mezinárodních aktivit malého státu (1918 – 1992). In DEJMEK, Jindřich. Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 – 1992). Vybrané kapitoly z československé zahraniční politiky. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2002, s. 37; DEJMEK, Jindřich. Diplomacie Československa, díl I., Nástin dějin Ministerstva zahraničních věcí a diplomacie (1918 – 1992). Praha: Academia, 2012, s. 205-207; DEJMEK, Jindřich. Vnější vztahy „znormálovaného“ Československa (1969–1989). In DEJMEK, Jindřich et al. Československo. Dějiny státu. Praha: Libri 2018, s. 647-648.

⁴ RÖHRLICH, Elisabeth. Kreiskys Außenpolitik. Zwischen österreichischer Identität und internationalem Programm. Göttingen: Vienna University Press, 2009, s. 246-251.

⁵ KRIECHBAUMER, Robert. Die Ära Kreisky. Österreich 1970 – 1983 in der historischen Analyse, im Urteil der politischen Kontrahenten und in Karikaturen von Ironimus. Wien – Köln – Weimar: Böhlau Verlag, 2004, s. 262; GEHLER, Michael. Österreichs Außenpolitik der Zweiten Re-

Přípravná fáze

První oficiální návštěvě rakouského ministra zahraničí v Československu v historii výrazně pomohlo uzavření sporných majetkoprávních jednání. Dne 19. prosince 1974 došlo k podepsání smlouvy mezi Československou socialistickou republikou a Rakouskem o vypořádání určitých finančních a majetkoprávních otázek. Tento dokument zavazoval Československo k poskytnutí finanční náhrady za konfiskovaný, znárodněný nebo jinak zcizený majetek tzv. Starorakušanům.⁶ Nároky tzv. Novorakušanů, tj. českých a moravských Němců odsunutých do Rakouska v letech 1945 – 1946, smlouva nezohledňovala. Dokument zavazoval Československo k uhrazení částky jedné miliardy rakouských šilinků a k rezignaci na uhrazení rakouských dluhů z meziválečného období. Naproti tomu alpská republika se výslovně vzdala všech dalších nároků vůči Československu včetně zastupování rakouských státních občanů při případných soudních žalobách. Třebaže uzavřený dokument nepovažovaly obě strany za ideální a zdaleka nenaplnňoval původní i později modifikované představy, podařilo se pomocí něho odstranit hlavní překážku na cestě k prohloubení vzájemné spolupráce.⁷

U příležitosti slavnostního podpisu smlouvy ve Vídni proběhly rozhovory československého ministra zahraničí Bohuslava Chňoupka s nejdůležitějšími politickými činiteli Rakouska – spolkovým prezidentem Rudolfem Kirchschräglgerem, spolkovým kancléřem Bruno Kreiským a s vedoucím rezortu diplomacie Erichem Bielkou.⁸ Vídeňská jednání probíhala, na rozdíl od minulosti, v srdečné a přátelské atmosféře. Někdejší rakouský vyslanec v Praze a tehdejší prezident Rudolf

publik: Von der alliierten Besatzung bis zum Europa des 21. Jahrhunderts, Band 1. Innsbruck – Wien – Bozen: Studien Verlag, 2005, s. 370-388.

⁶ Jednalo se o osoby, které měly k 27. 4. 1945 rakouské státní občanství.

⁷ Ke komplikovaným majetkoprávním jednáním srov. z memoárové literatury CHŇOUPEK, Bohuslav. Memoáre in claris. Bratislava: Belimex, 1998, s. 160-175. Právní pohled jednoho z aktérů jednání WINKLER, Pavel. Majetkoprávní vypořádání s Rakouskem. In *Právník*, 1994, roč. 133, č. 7, s. 629-644. Na základě archivních dokumentů československé provenience NĚMEČEK, Jan. Zum Problem der tschechoslowakisch-österreichischen Beziehungen. Vermögensrechtlicher Ausgleich zwischen der Tschechoslowakei und Österreich nach dem 2. Weltkrieg. In *Historica*, 2003, roč. 10, s. 229-254; DOBEŠ, Adam. Dlouhá cesta k majetkovému vyrovnání mezi Československem a Rakouskem. In STEHLÍK, Michal – SPRENGNAGEL, Gerald M. (eds.). Kreiského éra v Rakousku a období normalizace v ČSSR, Praha: Togga, 2013, s. 43-56. Smlouva nebyla ve své době v Československu zveřejněna, došlo pouze k vydání podrobného komuniké z prosincového jednání. V Rakousku publikována ve Spolkovém zákoníku v srpnu 1975. Srov. Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich Nr. 451/1975, Vertrag zwischen der Republik Österreich und der Tschechoslowakischen Sozialistischen Republik zur Regelung bestimmter finanzieller und vermögensrechtlicher Fragen samt Anlagen mit Briefwechsel, 152. Stück, 26. 8. 1975, s. 1965 – 1983. Rozdělení vyplacené sumy upracoval tamtéž, Nr. 452/1975, Bundesgesetz vom 3. Juli 1975 über die Gewährung von Entschädigungen auf Grund des Vertrages zwischen der Republik Österreich und der Tschechoslowakischen Sozialistischen Republik zur Regelung bestimmter finanzieller und vermögensrechtlicher Fragen (Entschädigungsgesetz ČSSR), s. 1983 – 1989.

⁸ Národní archiv, Praha, (dále NA), fond Předsednictvo Ústředního výboru Komunistické strany Československa, 02/01, (dále f. 02/01), svazek 141, (dále sv.), archivní jednotka 144, (dále a. j.), bod 9, (dále b.), Zpráva o oficiální návštěvě ministra zahraničí Československé socialistické republiky v Rakouské republice ve dnech 19. a 20. prosince 1974, 3. 1. 1975, příloha III., důvodová zpráva.

Kirschschräger nastínil Chňoupkovi představu budoucího vývoje bilaterální relace. Nejprve mělo dojít k povýšení zastupitelských úřadů z vyslanectví na velvyslanectví. Další výraz vzájemného sblížení by podaly reciproční návštěvy nejdříve ministrů zahraničí a pak předsedů vlád. Jisté vyvrcholení celého procesu by představoval oficiální pobyt Kirschschrägera v Československu.⁹

Rovněž spolkový kancléř Bruno Kreisky podporoval prohloubení vzájemné spolupráce lapidární poznámkou „*ke všemu je zelená*“. Nicméně návrh rakouského předsedy vlády využít jeho cesty do Polska, a přitom uskutečnit neoficiální návštěvu Československa bez zbytečných formalit, vyzněl do ztracena.¹⁰ Teprve dialog s Erichem Bielkou přinesl konkretizaci rakouských představ o možnostech bilaterální relace pro nejbližší období. Po povýšení zastupitelských úřadů na velvyslanectví by následovala návštěva generálního tajemníka ministra zahraničí Heinricha Haymerleho v Praze. V metropoli na Vltavě měl dojednat podrobnosti fungování delší dobu připravované Všeobecné československo-rakouské smíšené komise. Po jejím prvním zasedání ve Vídni nic nebránilo návštěvě Ericha Bielky v Československu.¹¹

Bohuslav Chňoupek zastával v rakouské metropoli názory schválené předtím předsednictvem Ústředního výboru KSČ. Souhlasil s povýšením zastupitelských úřadů, ostatně jejich existence na úrovni pouhých vyslanectví působila tehdy bezesporu jako diplomatická anomálie. Pozitivně se vyjádřil ke vzniku Všeobecné československo-rakouské smíšené komise v pozici konzultativního orgánu v důležitých vztahových otázkách.¹² Chňoupek neopomněl Bielku osobně pozvat k reciproční návštěvě Československa. Ministr odpověděl kladně a dodal, že on, Kreisky a Kirschschräger velmi stojí o pozitivní rozvoj bilaterální relace se slovy: „*Je zapnuto na zelenou.*“¹³ Navrhl domluvit termín jeho návštěvy diplomatickou cestou, a to buď na duben, nebo na květen příštího roku v závislosti na vnitropolitické situaci v Rakousku.¹⁴

Počátkem ledna 1975 proběhla médii stručná informace o vzájemném povýšení zastupitelských úřadů z vyslanectví na velvyslanectví.¹⁵ Nápadně se změnil i způsob psaní československých novin.¹⁶ Rakousko přitom poněkud symbolicky

⁹ Tamtéž, Zpráva o návštěvě Rakouska, Záznam o přijetí ministra zahraničí ČSSR Ing. Bohuslava Chňouпка spolkovým prezidentem Rakouské republiky Dr. Rudolfem Kirschschrägerem 19. 12. 1974.

¹⁰ Cit. dle: tamtéž, Záznam o přijetí ministra zahraničí ČSSR s. Ing. Bohuslava Chňouпка spolkovým kancléřem Rakouské republiky Dr. Bruno Kreiskym, 19. 12. 1974.

¹¹ Tamtéž, Záznam jednání ministra zahraničí ČSSR s. Chňouпка s rakouským ministrem zahraničí E. Bielkou, 20. 12. 1974, (dále Záznam Chňoupek-Bielka 20. 12. 1974).

¹² Důvodová zpráva předsednictva ÚV KSČ, příloha III.

¹³ Cit. dle: Tamtéž.

¹⁴ Tamtéž, Záznam Chňoupek-Bielka 20. 12. 1974.

¹⁵ Československým velvyslancem v Rakousku byl jmenován Karel Komárek, který 16. ledna 1975 odevzdal pověřovací listiny spolkovému prezidentovi Rudolfu Kirschschrägerovi.

¹⁶ Dokumenty k československé zahraniční politice 1974, s. 369; Národní archiv, Praha, fond Ministerstvo zahraničních věcí – Výstrižkový archiv III. (1945) 1952–1987, (dále NA, MZV-VA III.), karta č. 6571, Svobodné slovo 11. 1. 1975, Pozitivní krok. Ke změně tónu československého tisku srov. např. Tamtéž, Pravda, 18. 1. 1975, Ako dobrí susedia; Rudé právo č. 17, 25. 1. 1975, s. 6, Pozitivní krok. Později proměnu způsobu psaní československých novin zaznamenala i rakouská periodika. Srov. Tamtéž, Die Presse 10. 3. 1975, Für bessere Kontakte mit Wien.

ky rozhodlo o jmenování nového tituláře v Praze Hanse Pasche. Československá strana si dala velmi záležet, aby celý proces proběhl rychle a bez komplikací.

Předseda vlády Lubomír Štrougal přijal 4. února v zastoupení prezidenta republiky nového rakouského velvyslance, jenž mu odevzdal pověřovací listiny. Stalo se tak pouhých 40 hodin po přicestování diplomata do Prahy. Štrougal zároveň dbal na to, aby ceremonie překročila obvyklý rutinní ráz a záměrně hovořil o některých důležitých tématech bilaterální relace. Zdůraznil přání komplexně prohloubit vzájemné vztahy s Rakouskem, především pak v hospodářské oblasti. Sám se poměrně neobvykle zmínil o nutnosti ulehčení kontaktů mezi občany obou států.¹⁷ Domnívám se, že z jeho strany se jednalo o čistě taktický manévr s cílem demonstrovat novou atmosféru ve vzájemných vztazích. Předání pověřovacích listin věnovaly pozornost rovněž sdělovací prostředky. Periodikum s nejvyšším nákladem v Československu, Rudé právo, zveřejnilo vybrané pasáže oficiálních projevů. Štrougalův důvěrný výrok o nezbytnosti ulehčení mezilidských styků přirozeně zcela opomenulo.¹⁸

V důsledku nemoci přijal ministr Chňoupek nově jmenovaného rakouského velvyslance až 12. února 1975. Zhruba jeden a půl hodinový rozhovor probíhal v uvolněné atmosféře umocněné podle Hanse Pasche servírováním „povzbuzujících“ nápojů. Chňoupek zdůraznil, že „obzvlášť mu leží na srdci brzká návštěva pana spolkového ministra, na kterou nahlíží jako na zvlášť důležitou etapu rozvoje bilaterálních vztahů“.¹⁹ Ujistil nedávno jmenovaného tituláře o připravenosti směřodatných československých představitelů zahájit dialog o možnostech vzájemné spolupráce v mnoha oblastech. Rakouský velvyslanec své dojmy z debaty s Chňoupkem výstižně shrnul do následujícího hodnocení: „Na základě rozhovorů s ministrem jsem měl dojem, že „lábánky“²⁰ v rakousko-česk.[oslovenských] vztazích pokračují.“²¹

Návštěva generálního sekretáře rakouského ministerstva zahraničí Heinricha Haymerleho ve dnech 3.–4. března v Praze přinesla shodu ve vytvoření Všeobecné československo-rakouské smíšené komise. Tento konzultativní orgán bez rozhodovací pravomoci tvořily celkem tři odborné subkomise. První zaměřená na právní, konzulární a hraniční otázky. Do kompetence druhé subkomise spadala hospodářská, finanční a právní problematika. Třetí se věnovala kultuře, vědě, zdravotnictví, školství a sportu. Haymerleho schůzka s náměstkem ministra zahraničí Miloslavem Růžkem přispěla k precizaci programu připravovaného pobytu Ericha Bielky v Československu. Mezi hlavní náplň návštěvy patřila výměna ratifikačních listin ke Smlouvě o státních hranicích, podepsání dohody o zrušení vízové povinnosti pro držitele služebních pasů a projednání aktuální

¹⁷ Österreichisches Staatsarchiv, Wien, (dále ÖStA), Archiv der Republik, (dále AdR), Bundeskanzleramt/Auswärtige Angelegenheiten, (dále BKA/AA), Sektion II-Pol, (dále II-Pol), Karton Nr. 2434, ČSSR, ZI. 40-Res/75, 6. 2. 1975, Pasch ministerstvu zahraničí.

¹⁸ Rudé právo č. 30, 5. 2. 1975, s. 1, Přijetí na Pražském hradě.

¹⁹ ÖStA, AdR, BKA/AA, II-Pol, Karton Nr. 2434, ČSSR, ZI. 54-Res/75, 13. 2. 1975, Pasch ministerstvu zahraničí.

²⁰ V originálu zprávy velvyslance je použit anglický výraz „honeymoon“.

²¹ Cit. dle: ÖStA, AdR, BKA/AA, II-Pol, Karton Nr. 2434, ČSSR, ZI. 54-Res/75, 13. 2. 1975, Pasch ministerstvu zahraničí.

situace na hraničních přechodech.²² Jak se záhy ukázalo, jednalo se o příliš optimistický scénář.

Program Bielkovy návštěvy domluvené diplomatickou cestou na druhou polovinu dubna schválilo předsednictvo československé vlády a následně i předsednictvo Ústředního výboru KSČ. Oba orgány doporučily věnovat pobytu rakouského ministra zahraničí přiměřenou pozornost sdělovacích prostředků. Mediální zpravodajství o přiletu rakouské delegace a průběhu jednání dostala na starost Československá televize, dokumentaci dalších událostí zabezpečovali Československá tisková kancelář a Československý rozhlas.²³

Průběh návštěvy

Pobyt rakouské delegace v čele s ministrem zahraničí Erichem Bielkou zahájilo ve středu 23. dubna v 16 hodin setkání na hraničním přechodu Petržalka-Berg. Hosty přivítal kromě dalších činníků i místopředseda vlády Slovenské socialistické republiky Václav Vačok a vedoucí diplomatického protokolu ministra zahraničí Zdeněk Černý. Přesun z Bratislavy do Prahy zabezpečil letecký speciál. Krátce po 17. hodině pozdravili hosty ve vládním salonku starého letiště na pražské Ruzyni zástupci československého diplomatického sboru vedeného Bohuslavem Chňoupkem. Zázemí během pražského pobytu poskytl rakouské delegaci tehdy krátce dokončený hotel Intercontinental v samotném centru Prahy, blízko známé Pařížské ulice.²⁴

Ve čtvrtek 24. dubna nejdříve Erich Bielka položil věnec k hrobu neznámého vojína v Národním památníku na Vítkově.²⁵ Samotnou politickou část pobytu rakouské delegace zahájil od 10 hodin v Černínském paláci dialog mezi Erichem Bielkou a Bohuslavem Chňoupkem. Oba politici diskutovali o aktuálních mezinárodních otázkách. Jednalo se především o vzájemnou výměnu názorů na připravovanou Konferenci o spolupráci a bezpečnosti v Evropě, události na Blízkém východě i na problematiku Kypru a Vietnamu.²⁶

²² Archiv Ministerstva zahraničních věcí, Praha, (dále AMZV), fond Teritoriální odbor-tajné, 1975 - 1979, (dále TO-T, 1975-1979), Rakousko, karton č. 1, složka 3, (dále sl.), č.j. 011.694/75-75, Dr. H. Haymerle - návštěva v ČSSR /3.-4. 3. 75/.

²³ Tamtéž, karton č. 1, sl. 4, č.j. 012.040/75-4, Pozvání spolkového ministra zahraničí Rakouské republiky Dr. E. Bielky, 20. 3. 1975, Pro schůzi předsednictva vlády ČSSR. Tentýž dokument uložen v NA, PÚV KSČ, f. 02/01, a. sv. 149, ar. j. 154, b. 7, 11. 4. 1975.

²⁴ AMZV, TO-T, 1975-1979, Rakousko, karton č. 1, sl. 4, nepublikovaná brožura „Program pobytu oficiální návštěvy ministra zahraničních věcí Rakouské republiky J. E. dr. Ericha Bielky a paní Ety Bielkové v Československé socialistické republice ve dnech 23. až 26. dubna 1975“, (dále Program pobytu Bielky). K historii architektonicky zajímavého hotelu Intercontinental srov. HOUŠKOVÁ, Kateřina et. al. Hotel Intercontinental v Praze. Historie, urbanismus, architektura. Praha: Národní památkový ústav, 2019.

²⁵ AMZV, TO-T, 1975-1979, Rakousko, karton č. 1, sl. 4, Program pobytu Bielky.

²⁶ Tamtéž, č.j. 013.280/75-4, Záznam o jednání ministrů zahraničních věcí Československé socialistické republiky a Rakouské republiky ve dnech 23. - 26. dubna 1975, jednání dne 24. 4. 1975 v 10 hod. Rakouský zápis z rozhovoru nenalezen. K roli Rakouska v přípravě Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě srov. GILDE, Benjamin. Österreich im KSZE-Prozess 1969. Neutraler Vermittler in humanitärer Mission. München: Oldenbourg Verlag, 2013, s. 133-306. Podobně tematicky zaměřená monografie o postoji Československa dosud neexistuje.

Poté následoval rozhovor mezi Gustávem Husákem a Erichem Bielkou. Během přibližně půl hodiny trvajících debaty generální tajemník Ústředního výboru KSČ zdůraznil československý zájem na rozvoji vzájemných vztahů ve všech oblastech i brzkém ukončení připravované Konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. Následně Husák stočil hovor na rozvoj Prahy během posledních let zahrnující výstavbu metra, silnic, škol a nemocnic, který však lidé podle jeho názoru dokážou ocenit až během následujících let. V rámci tehdejších československých diplomatických zvyklostí nebylo obvyklé, aby ministra zahraničí cizí země přijal generální tajemník Ústředního výboru KSČ. Hostitelé tím chtěli vyjádřit Bielkovi zvláštní poctu a současně podat zřetelný důkaz o podpoře vzájemného sblížení obou států z nejvyššího patra vládnoucí strany. Podle rakouského záznamu zanechal Husák u hostů dojem „obratného a společenského diskutujícího“.²⁷

Odpoledne přivítal rakouskou delegaci v zastoupení nemocného prezidenta Ludvíka Svobody předseda vlády Lubomír Štrougal. Zhruba hodinový rozhovor probíhající v Hrzánském paláci charakterizovala podle záznamu Hanse Pasche hostitelova mimořádná otevřenost.²⁸ Srovnání československého a rakouského zápisu z jednání prozrazuje určité obsahové rozdíly. Nabízí se proto hypotéza, že záznam z československé strany doznal takových úprav, aby Štrougal prezentoval v pozici neústupného obránce zájmů socialistického Československa. Pouze v rakouském zápisu lze nalézt zmínku o zahájení rozhovoru s Bielkou hostovým ujištěním, co nejrychleji plnit závazky z prosincové smlouvy o majetkovém vyrovnání. Následně, a v tom se oba zápisy shodují, verbálně podpořil vzájemnou spolupráci ve vědě i kultuře. Podle rakouského záznamu se dokonce zmínil o možnosti otevřít dva až čtyři nové hraniční přechody, i o podpoře zintenzivnit turistický ruch a ulehčit cestování.²⁹ Štrougal pozval spolkového kancléře k oficiální návštěvě Československa. Bielka reagoval poněkud skepticky; Bruno Kreisky údajně s ohledem na podzimní parlamentní volby omezil zahraniční cesty.³⁰ Oba se shodli na tom, že Československo a Rakousko mají v oblasti vzájemné spolupráce co dohánět. Bielka k tomu poznamenal: „Po [roce] 1945 byly vztahy korektní, ale ne přátelské“.³¹ Štrougal údajně zakončil debatu patetickými slovy: „Jsme povinni tomu, aby tato generace napravila to, co se stalo nebo nestalo za generace

²⁷ AMZV, TO-T, 1975 – 1979, Rakousko, karton č. 1, sl. 4, č.j. 013.280/75-4, Záznam o jednání ministrů zahraničních věcí Československé socialistické republiky a Rakouské republiky ve dnech 23. – 26. dubna 1975, přijetí u s. Husáka. Československý zápis je půl strany dlouhý a obsahuje pouze nic neříkající diplomatické fráze. Rakouský záznam ÖStA, AdR, BKA/AA, II-Pol, Karton Nr. 2434, ČSSR, Zl. 138-Res/75, 28. 4. 1975, Pasch ministerstvu zahraničí.

²⁸ AMZV, TO-T, 1975 – 1979, Rakousko, karton č. 1, sl. 4, č.j. 013.280/75-4, Záznam o jednání ministrů zahraničních věcí Československé socialistické republiky a Rakouské republiky ve dnech 23. – 26. dubna 1975, Záznam o přijetí spolkového ministra zahraničních věcí Rakouské republiky dr. E. Bielky předsedou vlády ČSSR L. Štrougalem dne 24. dubna 1975, v Hrzánském paláci, (dále Jednání Štrougal-Bielka 24. 4. 1975). Rakouský zápis ÖStA, AdR, BKA/AA, II-Pol, Karton Nr. 2434, ČSSR, Zl. 139-Res/75, Aktenvermerk, 29. 4. 1975, Pasch ministerstvu zahraničí.

²⁹ Československý záznam se o těchto záležitostech nezmiňuje.

³⁰ Tuto informaci obsahuje pouze československý zápis.

³¹ Cit. dle: ÖStA, AdR, BKA/AA, II-Pol, Karton Nr. 2434, ČSSR, Zl. 139-Res/75, 29. 4. 1975, Pasch ministerstvu zahraničí. Československý zápis uvádí rok 1918. Srov. AMZV, TO-T, 1975 – 1979, Rakousko, karton č. 1, sl. 4, č.j. 013.280/75-4, Jednání Štrougal-Bielka 24. 4. 1975.

předchozí. Je pravda v tom, že jen slova nepomohou. Je v zájmu státu, lidí – věci realizovat“.³² Je na místě pochybovat o autenticitě uvedeného výroku československého předsedy vlády, neboť o jeho závěrečných slovech neexistuje v rakouském zápisu sebemenší zmínka. Není pravděpodobné, že by je velvyslanec Pasch pokládal za podružné a své nadřízené ve Vídni o nich jednoduše neinformoval.

Na rozhovor Štrougal-Bielka navazovala kulturní část zahájená prohlídkou Pražského hradu v 17 hodin. Pokračovala zhlédnutím baletní inscenace Giselle ve Státní opeře.³³ Událostmi nabytý den zakončilo posezení v pražské vinárně „U Zlaté konvice“.³⁴

Pátku, 25. dubna, dominoval druhý oficiální rozhovor mezi Chňoupkem a Bielkou tentokrát o aktuálních otázkách vzájemných vztahů. Oba ministři souhlasili se vznikem Všeobecné československo-rakouské smíšené komise formou pouhého prohlášení ve společném komuniké bez nutnosti podepsání speciální smlouvy. Třebaže rozhovor probíhal v otevřené atmosféře, přetrvávaly rozdílné pohledy na některé otázky. Jednalo se především o otevření nových hraničních přechodů. Zatímco Chňoupek nahlížel na celou problematiku optikou oddělení kamionové a osobní dopravy, Bielka v tom spatřoval nástroj ke zlepšení vzájemných mezilidských styků na obou stranách hranice. Rakouský ministr zahraničí se kromě toho přimlouval za uvolnění československé vízové praxe v podobě rozšíření pravomocí pohraničních orgánů vydávat cestovní víza.

Naproti tomu si Chňoupek postěžoval na negativní důsledky v létě 1972 uzavřené dohody mezi Rakouskem a Evropským hospodářským společenstvím. Dokument zakotvoval postupné odstraňování cel mezi smluvními stranami, čímž znevýhodňoval československý vývoz do alpského státu.³⁵ Bielka reagoval na hostitelovu výtku zdrženlivě. Ani k ostatním Chňoupkovo návrhům neřekl prakticky nic konkrétního. V hospodářských otázkách s odvoláním striktně dané rezortní kompetence odkázal na připravovanou schůzku ministrů obchodu Josefa Staribachera a Andreje Barčáka. V krátkodobém časovém horizontu připustil pouze podepsání vzájemné dohody o zrušení vízové povinnosti pro držitele služebních pasů, která ostatně měla být signována již během jeho dubnového pobytu v Československu.³⁶ Ostatní otázky chtěl přenechat smíšené komisi nebo příslušným odborným rezortům (konzulární, veterinární a kulturní oblast).³⁷

³² Cit. dle: AMZV, TO-T, 1975 – 1979, Rakousko, karton č. 1, sl. 4, č.j. 013.280/75-4, Jednání Štrougal-Bielka 24. 4. 1975.

³³ Jedná se o romantický balet o dvou jednáních, libreto napsal francouzský dramatik Théophile Gautier.

³⁴ AMZV, TO-T, 1975 – 1979, Rakousko, karton č. 1, sl. 4, Program pobytu Bielky.

³⁵ Jednalo se o dohodu o vytvoření oblasti volného obchodu podepsanou dne 22. 7. 1972 mezi Rakouskem a Evropským hospodářským společenstvím. Přinášela postupné snižování až úplné odstranění cel na širokou škálu výrobků i liberalizaci obchodu v zemědělském sektoru. K tomu srov. GEHLER, Michael. Der lange Weg nach Europa. Österreich vom Ende der Monarchie bis zur EU. Darstellung. Innsbruck – Wien – München – Bozen: Studien Verlag, 2002, s. 261; GEHLER, Michael. Vom Marshall-Plan bis zur EU. Österreich und die europäische Integration von 1945 bis zur Gegenwart. Innsbruck – Wien – Bozen: Studien Verlag, 2006, s. 139.

³⁶ Příslušný dokument byl podepsán v prosinci 1975 a vešel v platnost až v květnu 1976.

³⁷ AMZV, TO-T, 1975 – 1979, Rakousko, karton č. 1, sl. 4, č. j. 013.280/75-4, Záznam o jednání ministrů zahraničních věcí Československé socialistické republiky a Rakouské republiky ve dnech 23. – 26. dubna 1975, jednání dne 25. 4. 1975 v 10:10 hod.

Po rozhovoru Chňoupek-Bielka následovala krátce po poledni výměna ratifikačních listin ke Smlouvě o společných státních hranicích.³⁸ Přestávku od pracovních povinností poskytl oběd pořádaný rakouským velvyslanectvím. Obě delegace poté odletěly 16:15 hod z ruzyňského letiště směr Bratislava, kam podle oficiálního programu dorazily o hodinu později. Zázemí v slovenské metropoli poskytl hostům hotel Kyjev. Večer strávila rakouská delegace v doprovodu hostitelů nedaleko Bratislavy v chráněné krajinné oblasti Malých Karpat v tehdy prosperujícím a prestižním rekreačním středisku Zochova chata.³⁹

Poslední den návštěvy měl čistě formální a manifestační charakter. V sobotu 26. dubna přijal Ericha Bielku s doprovodem v budově Slovenské národní rady její místopředseda Ján Štencl. Poté proběhla debata s předsedou vlády Slovenské socialistické republiky Petrem Colotkou. Po krátkých rozhovorech následovala prohlídka Bratislavy a společný oběd. Návštěvu rakouské delegace zakončilo 15:35 hod rozloučení na hraničním přechodu Petržalka-Berg.⁴⁰

Média informovala veřejnost o průběhu Bielkovy návštěvy s větší či menší intenzitou. Ze srovnání obsahu jejich agendy vyplývá, že větší pozornost jí věnovaly československé sdělovací prostředky. Většina relevantních deníků zveřejnila, v souladu s mezinárodní praxí, v první den návštěvy fotografii Bielky doplněnou o stručný životopis.⁴¹ V následujících dnech informovalo nejpodrobněji o pobytu rakouské delegace Rudé právo. Články a komentáře nepřekvapily. Obsahovaly vzletné fráze o započetí nové etapy ve vzájemných vztazích, o pozitivní roli Sovětského svazu, o míru a mírovém soužití a o spolupráci mezi státy s rozdílným společenským zřízením.⁴²

Rakouské deníky věnovaly Bielkově návštěvě daleko menší prostor, přičemž zpočátku nechyběly ani mylné informace. Například hlavní sociálně demokratické periodikum Arbeiter-Zeitung označil za program jednání majetkové otázky a incidenty na společných hranicích z nedávné doby.⁴³ V dalších dnech se informování veřejnosti omezilo na stručné, nicméně věcné zprávy o rozsahu několika řádků většinou pocházející z provenience Rakouské tiskové kanceláře. Noviny alpského státu označily za žádoucí ulehčit vzájemné kontakty obyvatel

³⁸ Konkrétně se jednalo o Smlouvu mezi Československou socialistickou republikou a Rakouskou republikou o společných státních hranicích ze dne 21. prosince 1973. Po výměně ratifikačních listin 25. dubna 1975 vstoupila podle článku 50 v účinnost 24. června 1975. V československém právním řádu byla zveřejněna jako Vyhláška ministra zahraničních věcí o Smlouvě mezi Československou socialistickou republikou a Rakouskou republikou o společných státních hranicích č. 95/1975 Sb. ze dne 26. 6. 1975.

³⁹ AMZV, TO-T, 1975 – 1979, Rakousko, karton č. 1, sl. 4, Program pobytu Bielky.

⁴⁰ AMZV, TO-T, 1975 – 1979, Rakousko, karton č. 1, sl. 4, Program pobytu Bielky. Záznam z obou rozhovorů není v Archivu Ministerstva zahraničních věcí ani Rakouském Státním archivu k dispozici.

⁴¹ Ke způsobu informování české a slovenské veřejnosti prostřednictvím novin NA, MZV-VA III., karton č. 6571; AMZV, TO-T, 1975–1979, Rakousko, karton č. 1, sl. 4, zde k dispozici výstřižky z vybraných periodik.

⁴² Rudé právo č. 96, 24. 4. 1975, s. 1, Rakouský host v Praze; ŠUJAN, Petr. Náš jižní soused. In tamtéž, s. 6; č. 97, 25. 4. 1975, s. 1, 3, Čs.-rakouské rozhovory; č. 98, 26. 4. 1975, s. 1, 7, „Přínos k rozvoji vztahů; ROVENSKÝ, Dušan. Dvě návštěvy. In tamtéž, s. 7; č. 100, 28. 4. 1975, s. 1, Úspěšný průběh jednání.

⁴³ Arbeiter-Zeitung Nr. 95, 24. 4. 1975, s. 1, Bielka in Prag: Vermögensfragen.

formou odstranění vízové povinnosti. V Rakousku prezentovali Bielkův pobyt v Československu za standardní součást rutinní cestovní diplomacie.⁴⁴

Závěr

Od podepsání smlouvy o majetkoprávním vyrovnání usilovala československá strana úzkostlivě o navození dojmu počátku nové etapy vztahů s Rakouskem. Záměrně se přitom vyhýbala dialogu o kontroverzních tématech, například o aktivitách československé emigrace v alpské republice.⁴⁵ Její motivace vycházela především ze snahy prohloubit hospodářské vztahy, neboť Rakousko patřilo k dlouhodobě k nejvýznamnějším obchodním partnerům z kapitalistických zemí. Ve Vídni projevovali vůči náhlému obratu československých komunistů jistou nedůvěru z důvodu obav, zda Praha zamýšlí své návrhy upřímně.

Jasný důkaz o rakouské zdrženlivosti podala první oficiální návštěva ministra zahraničí alpské země od roku 1918. Ačkoliv spolkový kancléř Bruno Kreisky projevoval o sblížení s Československem značný zájem, celou situaci vnímal s opatrným optimismem. Bielku pravděpodobně instruoval, aby vystupoval v jistých otázkách zdrženlivě a nečinil dalekosáhlé sliby. Z tohoto důvodu ministr zahraničí dbal na striktní dodržení rezortních kompetencí a na otázky i podněty nespádající do jeho kompetence odpovídal záměrně neurčitě. V kontextu příprav Konference o bezpečnosti a spolupráce v Evropě pokládal za prvořadou, v rozporu s představami československých hostitelů, lidskoprávní problematiku s důrazem na ulehčení kontaktů „běžných“ občanů na obou stranách hranice.

Význam dubnového pobytu rakouské delegace v Československu spočívá ve společném zamyšlení, kam a jak rychle se vzájemné vztahy budou vyvíjet. Bielkova návštěva měla spíše symbolický než praktický význam v podobě vzniku Všeobecné československo-rakouské smíšené komise. Tento orgán se sice poprvé sešel až v prosinci 1975, nicméně v dalších letech objektivně plnil roli společné diskusní platformy a přispěl tak k vyjasnění si rozdílných názorů a ke vzájemnému sblížení.

Další hmatatelné výsledky se očekávaly od připravované návštěvy Bruna Kreiského v Československu. Spolkový kancléř ji zamýšlel uskutečnit po proběhnutí parlamentních voleb a sestavení práceschopné vlády, tedy nejdříve koncem roku 1975. Jak ukázal pozdější vývoj, cesta k dalšímu prohloubení vzájemné spolupráce nebyla prosta mnoha překážek a zákrut ani v následujících letech.

⁴⁴ NA, MZV-VA III., karton č. 6571, Die Presse 23. 4. 1975, Späte Premiere mit Prag; 24. 4. 1975, Bielka bei Chnoupek; 27. 4. 1975, Bielka beendet Gespräche. „Konstruktive Atmosphäre; Arbeiter-Zeitung Nr. 96, 25. 4. 1975, s. 3, Ein neues Kapitel der Beziehungen Wien-Prag; Nr. 97, 26. 4. 1975, s. 4, Große Kommission mit Prag perfekt; Nr. 98, 27. 4. 1975, s. 4, Erleichterung von CS-Reisen.

⁴⁵ AMZV, TO-T, 1975–1979, Rakousko, karton č. 1, sl. 4, elaborát „Rušivé jevy ve vzájemných vztazích“.

Seznam použitých pramenů a literatury:

Archivy:

- Archiv Ministerstva zahraničních věcí, Praha, fond Teritoriální odbor-tajné, 1975 – 1979, Rakousko, karton č. 1.
Národní archiv, Praha, fond Předsednictvo Ústředního výboru Komunistické strany Československa, 02/01; Ministerstvo zahraničních věcí – Výstrižkový archiv III. (1945) 1952–1987, karton č. 6571.
Österreichisches Staatsarchiv Wien, Archiv der Republik, Bundeskanzleramt/Auswärtige Angelegenheiten, Sektion II-Pol, Karton Nr. 2434.

Publikované prameny:

- Dokumenty k československé zahraniční politice, ročník 1974.
Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich, ročník 1975.

Dobový tisk:

- Arbeiter-Zeitung 1975.
Rudé právo ročník 1975.

Memoárová literatura:

- CHŇOUPEK, Bohuslav. Memoáre in claris. Bratislava: Belimex, 1998.

Monografie a sborníky jako celek:

- DEJMEK, Jindřich. Diplomacie Československa, díl I., Nástin dějin Ministerstva zahraničních věcí a diplomacie (1918–1992). Praha: Academia, 2012.
GEHLER, Michael. Der lange Weg nach Europa. Österreich vom Ende der Monarchie bis zur EU. Darstellung. Innsbruck – Wien – München – Bozen: Studien Verlag, 2002.
GEHLER, Michael. Österreichs Außenpolitik der Zweiten Republik: Von der alliierten Besatzung bis zum Europa des 21. Jahrhunderts, Band 1. Innsbruck – Wien – Bozen: Studien Verlag, 2005.
GEHLER, Michael. Vom Marshall-Plan bis zur EU. Österreich und die europäische Integration von 1945 bis zur Gegenwart. Innsbruck – Wien – Bozen: Studien Verlag, 2006.
GILDE, Benjamin. Österreich im KSZE-Prozess 1969. Neutraler Vermittler in humanitärer Mission. München: Oldenbourg Verlag, 2013.
HOUSKOVÁ, Kateřina et. al. Hotel Intercontinental v Praze. Historie, urbanismus, architektura. Praha: Národní památkový ústav, 2019.
KRIECHBAUMER, Robert. Die Ära Kreisky. Österreich 1970–1983 in der historischen Analyse, im Urteil der politischen Kontrahenten und in Karikaturen von Ironimus. Wien – Köln – Weimar: Böhlau Verlag, 2004.
RÖHRLICH, Elisabeth. Kreiskys Außenpolitik. Zwischen österreichischer Identität und internationalem Programm. Göttingen: Vienna University Press, 2009.

Studie a články v časopisech a sbornících, kapitoly v kolektivních monografiích:

- DEJMEK, Jindřich. Hledání soužití ve střední Evropě: mezistátní vztahy Československa a Rakouska. In DEJMEK, Jindřich. Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 – 1992). Vybrané kapitoly z československé zahraniční politiky. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2002, s. 171–196.
DEJMEK, Jindřich. Zahraniční politika Československa: obrysy mezinárodních aktivit malého státu (1918 – 1992). In DEJMEK, Jindřich. Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 – 1992). Vybrané kapitoly z československé zahraniční politiky. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2002, s. 15–44.

- DEJMEK, Jindřich. Vnější vztahy „znormalizovaného“ Československa (1969 – 1989). In DEJMEK, Jindřich et al. Československo. Dějiny státu. Praha: Libri 2018, s. 641–677.
- DOBEŠ, Adam. Dlouhá cesta k majetkovému vyrovnání mezi Československem a Rakouskem. In STEHLÍK, Michal – SPRENGNAGEL, Gerald M. (eds.). Kreiského éra v Rakousku a období normalizace v ČSSR. Praha: Togga, 2013, s. 43-56.
- NĚMEČEK, Jan. Zum Problem der tschechoslowakisch-österreichischen Beziehungen. Vermögensrechtlicher Ausgleich zwischen der Tschechoslowakei und Österreich nach dem 2. Weltkrieg. In *Historica*, 2003, roč. 10, s. 229-254.
- WINKLER, Pavel. Majetkoprávní vypořádání s Rakouskem. In *Právník*, 1994, roč. 133, č. 7, s. 629–644.

Počet slov: 5 005

Počet znaků vrátane mezer: 37 299